Zorg voor veteranen: van verwijt tot beleid

Onlangs was HKH Prinses Margriet eregast op de conventie van de Royal Canadian Legion, een belangenvereniging van oorlogsveteranen die 600.000 leden telt. In Nederland heersen ten opzichte van deze bevrijders uit de Tweede Wereldoorlog nog diepe gevoelens van respect en dankbaarheid.
Ook in Canada worden zij niet miskend, mede dankzij de Minister of Veterans Affairs die aan het hoofd staat van het gelijknamige departement. Materieel worden zij goed verzorgd. Tòch missen zij iets, namelijk èchte erkenning. Het Canadese thuisfront heeft immers zelf nooit van nabij een oorlog meegemaakt, zodat het ook nooit geheel kon openstaan voor de verhalen over de, vaak schokkende, belevenissen van zijn veteranen. Volgens berichten heeft dat bij een groot aantal van hen tot psychische moeilijkheden geleid. Dat zou een belangrijke reden zijn dat velen weer naar Europa terugkeren. Men ziet ze nogal eens op herdenkingsbijeenkomsten, waar zij herkenbaar zijn aan een zwarte baret, en aan een blazer waarop het embleem van het regiment en een rij van decoraties prijken. In een omgeving waarin zij worden geëerd verwerken zij hun oorlogservaringen.

Hoe is het gesteld met de veteranen in Nederland? Deze categorie wordt omschreven als „alle gewezen militairen met de Nederlandse nationaliteit die het Koninkrijk hebben gediend in oorlogsomstandigheden of daarmee overeenkomende situaties, inclusief internationale vredesmissies binnen en buiten het verband van de Verenigde Naties". Aldus de recente beleidsnota van de minister van defensie „Zorg voor veteranen in samenhang", met de hoofdlijnen van het veteranenbeleid [1].
De maatregelen die in de nota worden aangekondigd getuigen van het gevoel van verantwoordelijkheid van de overheid tegenover haar oud-strijders, maar dat blijk komt laat, voor velen *te* laat . . .
Onder de veteranen zijn o.m. oud-strijders te onderscheiden uit de meidagen 1940, uit inzet in Korea, Nieuw-Guinea en Libanon.
In de publiciteit gaat echter de meeste aandacht uit naar hen die in de jaren 1945-'50 in het voormalige Nederlands-Indië hebben gediend. Voor hen zijn sindsdien veertig jaren verstreken. In die periode zijn de Nederlandse overheid en het Nederlandse volk in een aantal opzichten tekort geschoten in de aandacht die zij de oud-militairen verschuldigd waren. Dezen zijn nu langzamerhand allen in de VUT of met pensioen. In deze levensfase kijken mensen vaak terug op de voorbije jaren. De aandacht wordt niet meer gedomineerd door de beroepsuitoefening, er is tijd om na te denken, maar vooral is er veelal de behoefte om tot een waardering te komen over de zin en de waarde van de voorbije, zogenaamd actieve periode. Dat stimuleert tot reizen naar de plaats van vroegere handeling, het bijwonen van reünies en het schrijven van memoires.
De laatste jaren hebben een gestadige groei getoond van biografische publikaties in boek- en artikelvorm. De toon is vaak bitter: „voor zes tientjes liepen we als schietschijf door het oerwoud", „die oorlog was helemaal zinloos, hartstikke fout", en: „er zijn geen oorlogsmisdadigers in de zaal"!

Er is over deze problematiek zoveel geschreven dat samenvatten niet zozeer ondoenlijk maar wel overbodig lijkt. Verwezen wordt naar de bijdrage in dit nummer van J. Hoffenaar, over de militaire aftocht uit Indonesië. Uitvoerig wordt de problematiek ook belicht in het onlangs verschenen boek „De politionele acties; afwikkeling en verwerking", waarin de teksten van een recent congres zijn opgenomen [2] (zie de recensie in dit nummer). De historisch-sociologische analyses uit die publikatie vinden een noodzakelijke tegenhanger in de bio-

grafische trilogie „Met het vergeten leger in Indië" [3], waarvan in dit nummer ook een bespreking is opgenomen; het eerste deel daarvan heet, met koel sarcasme, „De heren worden bedankt", wat ondertussen bij betrokkenen en overige geïnteresseerden een gevleugeld woord is geworden.

De historische analyses maken duidelijk dat niet alle verwijten over tekortschietende zorg voor de uit Indië teruggkerende veteranen terecht zijn. In materieel opzicht waren maatregelen ontwikkeld op het gebied van uitkeringen, voorschotten, studietoelagen, arbeidsbemiddeling en scholing die, zeker voor die tijd, van goede zorg getuigden.

De grootste bron van de huidige veteranenproblematiek is echter van psychische aard. Ook deze veteranen vonden bij hun thuisfront geen echt klankbord voor de vele ervaringen die hun emoties sterk hadden getroffen, en zij misten de kameraden die hen tot steun waren geweest. Het leven ging door en gewoon aanpakken was geboden.
Wij weten nu dat traumatische ervaringen uit een jarenlange guerrilla levenslange schade kunnen toebrengen. Dat geldt te meer voor wie als verliezer is teruggekeerd.

Terwijl Nederland zijn echec zo snel mogelijk wilde vergeten, waren vele veteranen daartoe niet in staat. Zeker was dat niet meer mogelijk toen schuldbelijdenissen en vaderlandse geschiedschrijving gewag gingen maken van oorlogsmisdaden die door Nederlandse militairen zouden zijn bedreven. Daarmee gepaard gaande uitingen als „moordenaars" en „koloniale slachting" hebben de oud-Indiëgangers en ex-KNIL-militairen diep gegriefd.

Minister van defensie W. F. van Eekelen moet worden geprezen omdat hij in 1986 voor deze miskende categorie het getij heeft doen keren. In een toespraak voor reünisten van „1 Divisie 7 December" zei hij onder meer:

Ik besef hoezeer velen van u zich door de politiek in de steek gelaten hebben gevoeld en onder gebrek aan belangstelling en waardering voor hun taakvervulling hebben geleden.

In 1987 benoemde deze bewindsman drs. D. F. van der Mei tot Vertrouwensman oud-militairen Indiëgangers, die de resultaten van zijn onderzoek rapporteerde in zijn eindadvies „Dienstvervulling onder buitengewone en zeer moeilijke omstandigheden" [4]. Diens aanbevelingen zijn uitgewerkt door o.m. de afdeling die verantwoordelijk is voor Postactief Militair Beleid, die inmiddels in het ministerie van defensie vorm heeft gekregen en zij zijn, zoals reeds gesteld, thans vertaald in hoofdlijnen voor het veteranenbeleid.
De doelstellingen daarvan zijn gericht op het tonen van respect en waardering en op het zo goed mogelijk aanpakken van specifieke immateriële gevolgen van de oorlogsverrichtingen. In het oog springende maatregelen zijn o.m. de aanstelling van een Inspecteur der veteranen, het verlenen van reüniefaciliteiten op kazernes, bijdragen aan monumenten, compensatie van achterstallige soldij en het in het leven roepen van de Stichting Dienstverlening Veteranen. Deze Stichting krijgt een brede taak op het gebied van informatie, ondersteuning en opvang, begeleiding en advisering. Over de uitvoering van deze maatregelen vindt periodiek overleg plaats met de Stichting Veteranen Platform, een bundeling van tien veteranenorganisaties.

In Nederland krijgt nu geleidelijk een samenhangend veteranenbeleid vorm en inhoud. Nederland is in de wereld terecht beschouwd als een koploper op het gebied van de sociale zorg voor specifieke aandachtsgroepen. De veteranen zijn als zodanig niet eerder onderkend en erkend. De militaire veteranen werden ook in maatschappelijk oogpunt veteranen alvorens dat alsnog gebeurde.
Komt het er nu tòch van? De heren worden alsnog bedankt.

Literatuur

1. *Zorg voor veteranen in samenhang; hoofdlijnen van het veteranenbeleid.* Min. v. defensie, Den Haag (1990).
2. G. Teitler en J. Hoffenaar — *De politionele acties; afwikkeling en verwerking.* De Bataafsche Leeuw, Amsterdam (1990).
3. A. P. de Graaff — *De heren worden bedankt - De weg terug - Brieven uit het veld.* Van Wijnen, Franeker (1990).
4. D. F. van der Mei — *Dienstvervulling onder buitengewone en zeer moeilijke omstandigheden* (Eindadvies Vertrouwensman oud-militairen Indiëgangers). Min. van defensie, Den Haag (1989).